

'N VERANDERENDE BOEK- EN BIBLIOTEEK- WESE: IMPLIKASIES VIR TEOLOOG EN PREDIKANT*

E D GERRYTS

By 'n geleentheid soos hierdie behoort ek seker oor die belangrikheid van die boek vir die teoloog en predikant te praat. Die boek is vir geen ander vak of beroep van groter belang nie. Dit gaan vir u immers om die Heilige Skrif, om die Boek van alle boeke. Daarbenewens het boek en literatuur 'n uiters belangrike rol in die geskiedenis van die kerk en van die Bybel gespeel. Tog wil ek vanoggend eerder met u enkele gedagtes wissel oor die veranderinge wat op die gebied van die boek- en biblioteekwese plaasvind en hoe dit u raak. Die aard van die literatuur waarmee teoloog en predikant vandag te make het, het sedert die uitvinding van die druk-kuns eintlik min verander. Daardie era spoed nou ten einde.

In die 18de eeu het die uitvinding van die stoommasjien tot die industriële rewolusie gelei. 'n Tekort aan grondstowwe vir die fabriek en 'n behoefte aan afsetgebiede vir vervaardigde goedere het 'n kolonialiseringsaksie en 'n algehele omwenteling in die internasionale handel tot gevolg gehad.

Net so het die uitvinding van die elektroniese rekenaar 'n nuwe rewolusie — 'n inligtingsrewolusie tot gevolg. Inligting en inligtingstegnologie is nou die kommoditeit, die verhandelbare item. Dit het 'n fenomenale uitwerking op die kommunikasie van wetenskaplike inligting — nasionaal en internasionaal. Die uitdaging van die biblioteekwese lê juis in die oorbrugging van die kommunikasiegaping tussen die produsent of outeur van inligting en die gebruiker of leser daarvan.

Die konvensionele boekindustrie maak 'n betekenisvolle, maar kwynende deel van die nuwe inligtingsbedryf uit. In 1982 was die waarde van die boekindustrie in die VSA ongeveer \$8 000 miljoen. In dieselfde jaar het die VSA boeke ten bedrae van \$641,3 miljoen uitgevoer en het die in- en uitvoer van inligting in boekvorm 'n voordelige handelsbalans van \$326,3 miljoen opgelewer. Tog lyk dit asof die aantal titels van nuwe wetenskaplike werke besig is om af te neem. In die VSA was daar 'n daling van 14,15% in die periode 1981—1983 en wat teologie betref 'n da-

*Rede gelees op 22 Nov. 1985 by geleentheid van die gradeplegtigheid van die Fakulteit Teologie (Ned. Geref. Kerk), Universiteit van Pretoria.

ling van 21,8%. Daarteenoor neem die elektroniese publikasie met rasse skrede toe. Die aantal databasisse het van ± 400 in 1976 na $\pm 2\ 500$ in 1984 gegroei en biblioteke het internasionaal toegang tot hierdie inligting. U kan verwag dat u naslaanwerke (indekse, ensiklopedieë, ekserptydskrifte, konkordansies, bibliografieë, ens) in toenemende mate slegs in elektroniese vorm beskikbaar sal wees.

Daarmee sê ek terselfdertyd dat die konvensionele boek skaarser en duurder sal word. In die VSA het biblioteke in 1982 \$306 miljoen meer as die vorige jaar aan boeke bestee, maar 5,9% minder eenhede is aangekoop. Dieselfde tendens is in Suid-Afrika waarneembaar. Suid-Afrikaanse universiteitsbiblioteke het in 1983, ten spyte van 'n styging van 3,9% in die aantal subsidie-draende studente, 15,9% minder boeke as die vorige jaar aangekoop. Die gemiddelde prys van boeke aangekoop vir die Fakulteit Teologie by U P het van R18,37 in 1982 na R33,57 in 1984 gestyg — 'n styging van meer as 80%. Die gemiddelde prys van boeke aangekoop, was egter in geval van die Fakulteite Teologie en Opvoedkunde die laagste — met die boeke van die Fakulteite Veeartsenykunde, Geneeskunde en Tandheelkunde die duurste.

Die opkoms van die elektroniese publikasie en die ontwikkeling van nuwe sisteme vir die elektroniese vloei en gebruik van inligting en kennis verg 'n nuwe inligtingsgeletterdheid. Bibliotekaris en dosent sal gesamentlik moet sorg dat studente dit bemeester. Met die oog daarop doen U P se Biblioteekdiens tans navorsing oor die aanbieding van formele kursusse in inligtingsbenutting by verskillende fakulteite. Dit behoort eersdaags deel uit te maak van enige leergang wat aan die universiteit gevolg word. Dit is belangrik dat iets daarvan ook by die universiteit se kursusse vir voortgesette opleiding ingesluit sal word.

Vir kennisproduserende moondhede is die verhandeling van kennis, inligting en die inligtingstegnologie nou bepalende faktore in die internasionale handel.

In daardie verband speel die universiteit en die universiteitsbiblioteek (wat eerder as 'n sentrum vir wetenskaplike inligting beskou moet word) 'n uiters belangrike rol by die in- en uitvoer van wetenskaplike inligting. Met finansiële disinvestering aan die orde van die dag moet gewaak word teen die gevaar van wetenskaplike disinvestering. Dit kan maklik gebeur indien te min fondse vir die aankoop van wetenskaplike publikasies beskikbaar gestel word; of indien die belasting op die aankoop van oorsese publikasies nie verlig word nie. Dit is kommerwekkend dat die Suid-Afrikaanse universiteitsbiblioteek wat ongeveer 90% van sy boekaankope in die buiteland doen tans 24,32% aan belasting op daardie boeke moet betaal. Suid-Afrika kan nie bekostig om deur die kennisproduserende moondhede "gekolonialiseer" te word en

tot die geleedere van die derde-wêreld-lande gedegradeer te word nie. Suid-Afrika moet sorg dat sy bydrae tot wetenskaplike kennis internasionaal in aanvraag bly. Dit plaas 'n groot verantwoordelikheid op die skouers van elke universiteit.

Die wyse waarop wetenskaplike inligting nou verhandel word, het drie verdere implikasies waarmee rekening gehou moet word. *Eerstens*, sal 'n handelsboikot in die vorm van 'n weerhouding van wetenskaplike kennis en inligting 'n speelbal in die hande van internasionale politici word. Tekens daarvan is reeds waarneembaar. *Tweedens*, sal 'n onderskeid tussen die "information rich" en "information poor" 'n nuwe dimensie in sosiale stratifikasie meebring. Die geld en die mag sal lê by diegene wat inligting beheer en optimaal kan benut. Hierdie saak kwalifiseer vir die ernstige aandag van ons opvoedkundiges. Die aantal mikrorekenaars in skole in die Verenigde Koninkryk het van 32 in 1982 na \pm 27 000 in 1984 gestyg. In Frankryk sal daar na verwagting in 1988 100 000 mikrorekenaars in skole beskikbaar wees. Die skoolbiblioteek sal die leerling ook met die gebruik van die elektroniese publikasie vertrou moet maak. *Derdens*, bring 'n besef van die finansiële waarde van inligting mee dat biblioteke inligtingsdienste op 'n koste-basis aan privaatpersone en -instansies sal lewer. Die subsidie vir die universiteitsbiblioteek maak tans nie vir dienslewering aan die gemeenskap voorsiening nie. In U P se geval het die Biblioteekdiens verlede jaar in meer as 1 000 gevalle dienste aan buite-instansies en persone verskaf. Die druk wat daardeur op die Biblioteekdiens se infrastruktuur geplaas word, kan die gehalte van dienslewering aan U P se eie gebruikers nadelig beïnvloed.

In die lig van hierdie verwickelinge (en ek het maar enkele genoem) sal Suid-Afrika sorgvuldig aandag moet skenk aan sake soos nasionale inligtingsbeleid; die stimulering van sy eie "kennisindustrie" en die in- en uitvoer van wetenskaplike inligting. Die instelling van 'n Nasionale Adviesraad vir Biblioteek- en Inligtingwese om die regering in hierdie verband te adviseer, was 'n belangrike en tydige stap.

Dames en here, studente, in belang van uself, u vak, u gemeente en u roeping, behoort u ook in die jare wat voorlê student te bly. Veranderinge op die gebied van die boek- en inligtingwese sal u direk raak. In die Industriële tydvak was daar 'n tekort aan grondstowwe; vandag is daar 'n tekort aan inligting en 'n tekort aan tyd. Die sukses wat u behaal, sal o a verband hou met u vermoë om hierdie tekorte te bowe te kom. Daarvoor sal u die inligtingstechnologie moet inspan! Waarom sal u nie besonderhede van u gemeente op rekenaar plaas en u kerksaaknotules rekenaarmatig berg en indekseer nie? U ensiklopedie op videoskyf kan twintig tot tagtig keer goedkoper wees en u sal enige illustrasie of inligting feitlik in 'n oomblik op die televisieskerm kan kry. In-

dekse van die American Theological Library Association, wat selfs Suid-Afrikaanse tydskrifte dek, is reeds op oorsese databasisse beskikbaar. U sal u rekenaarseoektogte vanuit u studeerkamer op die databasis van U P se Biblioteekdiens en op ander Suid-Afrikaanse of oorsese databasisse kan doen. Die N G Kerk Jaarboek wat jaarliks met groot moeite en teen hoë koste gepubliseer word, sal veel vinniger en waarskynlik veel goedkoper in elektroniese vorm kan verskyn. Die aard van teologiese studie sal egter meebring dat konvensionele en elektroniese publikasie nog lank naas en aanvullend tot mekaar gehandhaaf sal moet word.

Mnr die Vise-kanselier, dames en here, die Biblioteekdiens van die Universiteit van Pretoria is vasberade om die nuwe uitdagings met sukses te hanteer en om die geleentheid wat die nuwe inligtingstechnologie bied ten volle te benut. Navorsing oor die omskakeling van die biblioteekdiens in 'n effektiewe inligtingsdiens word met finansiële steun van die RGN en UP self gedoen en goeie vordering is met verskillende projekte gemaak. Danksy die fasiliteit om per rekenaarterminaal inligtingsoektogte direk per satelliet op oorsese rekenaardatabasisse soos byvoorbeeld by San Francisco, Washington en elders te doen, is dit vir die eerste keer in die geskiedenis vir die Suid-Afrikaanse wetenskaplike moontlik om net so vinnig as sy Amerikaanse of Europese kollega van die jongste wetenskaplike inligting kennis te neem. Om die teks self vinnig beskikbaar te kry, skep nog probleme. Die gebruik van die telefaksimilee word ondersoek en 'n telefaksimileemasjien is by wyse van proefneming geïnstalleer. Kortom, wetenskaplike inligting word reeds in sy elektroniese vorm aangekoop en vloei sonder die tussenkoms van die gewone publikasie tussen oorsese wetenskaplike en Suid-Afrikaanse gebruiker.

Dames en here, studente, ouers en ander deelgenote in die vreugde van hierdie dag — roeping, ideaal en werklikheid vloei vandag vir u ineen. Dit is 'n voorreg om iets daarvan met u te kan deel — veral omdat ek ook in die uitvoering van my taak steeds dieselfde Heer en Meester as u sal dien.